

АРАБСЬКІ РЕВОЛЮЦІЇ 2010–2011 РОКІВ ТА ЇХ НАСЛІДКИ

**ТРОЯН С.С.,
доктор
історичних наук,
професор,
завідувач кафедри
зовнішньої політики
і дипломатії
Дипломатичної
академії України
при МЗС України**

Революції в арабському світі стали наслідком глибинних внутрішніх процесів. Вони також пов'язані з сучасними міжнародними й інформаційними впливами. «Арабська весна» викликає пильний інтерес з огляду на перспективи еволюції близькосхідного регіону і впливу на регіональний і глобальний міжнародний порядок.

Ключові слова: арабські революції, соціальний протест, Близький Схід, міжнародні відносини.

Арабська весна 2010–2011 рр. продемонструвала складність передбачення і навіть хаотичність розвитку світових міжнародних процесів. Незважаючи на хвилі протестів, які час від часу впродовж двох останніх десятиліть здійснювалися в арабському світі, ще кілька років тому навіть маситі науковці-арабісти, високопрофесійні міжнародні оглядачі та найдосвідченіші співробітники розвідувальних агенцій країн G-8 навряд чи серйозно б розглядали у якості провідного сценарію повалення режимів, які десятиліттями існували на Близькому Сході та в Північній Африці. У стабільності цих політичних режимів були переконані й самі громадяни відповідних країн. Тому попри загальну невдоволеність урядами, ніщо не вказувало на готовність консервативних мусульман всерйоз взятись за їхнє повалення. Але це сталося – непередбачувано, стрімко, бурхливо – і справило суттєвий вплив не лише на регіональному рівні, але й на ситуацію на глобальній міжнародній шахівниці. Арабські революції охопили величезні маси людей і зрушили з місця застигли пласти звичного східного життя. Кожна з цих революцій таїла в собі потужну соціальну енергію. У цьому плані не можна не погодитись з відомими французькими політологами єгипетського походження Адель Рифатом і Бахкат ель-Наді, які писали, що арабські революції

2011 року «обірвали стару пісню про безсилля народу»¹.

Внаслідок цих подій арабський світ останнім часом перебуває на переломному етапі. Тектонічні зрушення, викликані революціями / бунтами / заворушеннями / повстаннями / воєнними переворотами у Тунісі, Єгипті, Лівії, Йємені, Сирії поширилися на весь регіон. Їх вплив був величезним – позитивним і руйнівним водночас. Вони викликали жвавий інтерес в колах науковців і публіцистів, прикладом чого можуть бути хоча б матеріали наукової конференції у Варшавському університеті, а також книги німецького журналіста Йорна Армбрустера і мароккансько-французького письменника і філософа Тахара бен Джеллуна². До речі, видавництво «Грані-Т» 21 вересня 2012 р. презентувало українське видання аналітичної поеми про «арабську весну» – «Спалах. Заворушення в арабських країнах» як одну з новинок серії публіцистики та есеїстики «De profundis»³.

Поштовхом до початку протестів стало самоспалення туніського вуличного торговця фруктами Мухаммеда Буазізі, вчинене 17 грудня 2010 року на знак протесту проти свавілля поліції, яка конфіскувала його товар. Внаслідок цього в Тунісі розгорілися масові протести, що призвели до відставки багаторічного президента (з 1987 р.) Зіна бен Алі вже 14 січня 2011 року. Успіх Жасминової революції в Тунісі дав поштовх аналогічним акціям протесту в інших арабських країнах, де здебільшого існували ті самі проблеми.

Останні кілька десятиліть арабські країни погрузили у глибокій кризі, відстаючи у розвитку навіть від інших країн, що розвиваються. Більше третини населення арабського світу живе на менш ніж 2 долари на день. Понад 30% майже 400 мільйонів жителів арабських країн не вміють читати або писати. Розрив між багатими та бідними представниками різних суспільних верств зростає, як між багатими і бідними країнами. Джерелом невдоволення залишається гендерна нерівність⁴.

Загалом соціально-економічні передумови арабських революцій зводяться до таких: наявність диктатури або абсолютної монархії, порушення прав людини, високий рівень корупції, загальний економічний занепад, безробіття та екстремальна бідність. Всі ці соціальні хвороби, якими віддавна хворіли суспільства Північної Африки і Близького Сходу, призвели до того, що громадянам країн цього регіону врешті урвався терпець. «Терпіння народів має свої межі – чаша, яка переповнюється через край, просто розбивається на незчисленні скалки...»⁵, – справедливо зауважив Тахар бен Джеллун. З іншого боку, активну участь у революційних подіях взяли не тільки, а в багатьох випадках і не стільки найбільш бідні верстви як насамперед пред-

ставники середнього класу. Пояснення цьому слід шукати, поряд із низкою вищевказаних причин, у невдоволенні правовими засадами і можливостями ведення бізнесу, загальним рівнем соціального захисту, обмеженнями приватної ініціативи тощо.

Потужну роль у революційних подіях Арабської весни народів відіграли молоді люди. Як правило, саме молодь була найбільше уражена безробіттям, обмеженими можливостями доступу до освіти, рівнем оплати праці. При цьому, звичайно, не можна заперечувати того, що комунікаційно-сітьова «публічна дипломатія» США, поширюючи певні західні цінності, справляла суттєвий вплив на частину молоді. Російська дослідниця Наталія Цветкова справедливо пише: «Публічна дипломатія не ставила своєю метою здійснення революцій в арабському світі, але вони стали незапланованим продуктом публічної дипломатії США і популярності сітьового спілкування»⁶.

Принагідно зауважимо, що сучасна публічна дипломатія США включає в себе дві основні групи засобів: перша – традиційні програми впливу на інші держави (інформаційну пропаганду та навчання окремих соціально-професійних груп населення; друга – так звані цифрові програми (інтерактивні радіо і телебачення в мережі Інтернет, моніторинг дискусій у зарубіжній блогосфері, створення персоніфікованих сторінок членів уряду США в соціальних мережах, розсилання інформації через мобільні телефони тощо)⁷.

Тому, окрім реалізації традиційних програм публічної дипломатії, уряд США активно задіяв мережу Інтернет для мобілізації активної частини громадян у країнах Північної Африки та Близького Сходу докола американських цінностей. Починаючи з 2006 року, коли в Держдепартаменті була організована перша команда спеціалістів для здійснення впливу на зарубіжні блогосфери, і донині, США впровадили біля 30 проектів. Зокрема, такі проекти, як створення протестного руху в мережі Інтернет і об'єднання громадян арабських держав у соціальних мережах докола уряду США і демократичних цінностей, мають безпосереднє відношення до порушеного нами питання⁸.

Н.Цветкова робить умотивоване, з її точки зору, заключення: «Якщо провести порівняння між списком країн, де відбулися і проходять демонстрації, і списком країн, в які були спрямовані програми публічної дипломатії, то ми отримаємо такий висновок: ці списки дещо збігаються. Такі країни як Марокко, Алжир, Туніс, Лівія, Єгипет, Сирія, Йорданія, Ємен і Бахрейн є отримувачами основних проектів уряду США з демократизації, і країнами, де пройшла хвиля демонстрацій проти урядів»⁹.

До речі, в інтерактивному голосуванні групи

«В контактi» (понад 200 учасників) щодо питання «ХТО ВИНЕН В АРАБСЬКІЙ ВЕСНІ?» відповіді респондентів розподілилися так (станом на 2 листопада 2012 р.): США – 72,7 %, Європейський Союз – 12,1 %, Диктатори – 9,1 %, Ліга арабських країн – 3 %, опозиція – 3 %¹⁰. Результат свідчить, що переважна частина користувачів вважає, що Арабські революції – це новий виток конфронтації Заходу з ісламським світом. Як образно зазначив відомий бразильський політолог, геополітичний аналітик і оглядач Asia Times / Hong Kong (Гонконг) Пепа Ескобар назвою своєї однієї з найновіших книг – «Обама створює Глобалістан» (Obama does Globalistan, Nimble Books, 2009)¹¹. Це, відповідно, викликає серйозну протидію з боку в тому числі багатьох суспільств Арабського Сходу.

Треба сказати, що хвилі Арабських революцій, які розпочалися в Тунісі та Єгипті, охопили певною мірою практично всі країни Близького Сходу та Північної Африки. Їх треба розглядати як новий тип дій мас. Це реальна соціальна революція, а не просто протестний ісламський рух, викликана у тому числі фінансово-економічною кризою 2009 року.

Водночас в арабському світі складається нова розстановка сил. Разом з тим сценарій перебігу подій у кожній країні різний. Тому помилково зводити всі арабські революції і повстання до одного спільного знаменника. Правда, фундаментальні причини масових повстань схожі: авторитарне правління, відсутність свободи, важке економічне і соціальне становище, крайня бідність, величезний розрив між вузькою групою корумпованих правителів і умовами життя мас. Однак події розвивалися різними курсами в різних країнах¹².

У Тунісі та Єгипті більш передові соціальні та економічні інститути і набагато вище рівень загальної освіти і національної самосвідомості. Саме тому їх прогрес набагато очевидніший, особливо в Тунісі, де ліві групи традиційно краще організовані і користуються впливом (в Тунісі станом на початок 2011 року діяло 55 політичних партій).

Туніс став першим прикладом країни, де соціальні мережі відіграли значиму роль у революційних подіях. Тунісець Самі Бен Гарбія – правозахисник і співзасновник сайту «Наваат», що у перекладі з арабської означає «Ядро». Саме це інтернет-видання наприкінці 2010 року розпочало оприлюднення тих документів WikiLeaks, які стосувалися зловживань туніської влади. У секретних депешах ішлося, зокрема, про те, що «режим президента Бен Алі втратив зв'язок із народом» і «покладається на поліцію», щоб «втримати владу». Саме сайт «Наваат» оприлюднив цю дипломатичну переписку, названу «Тунілікс». Вона блискавично поширилася у соціальних мережах і лише підіграла гнів народу Тунісу на чин-

ний на той момент політичний режим. «Тунілікс» лише опублікував ці депеші, вклав їх у контекст, а вже інші – наші блогери, активісти – почали перекладати їх і поширювати у Facebook. І вже далі всі ці поширення, посилання ставали джерелом інформації для різних ЗМІ¹³, – розповів Самі Бен Гарбія на церемонії New Media Award.

Три основні сили вийшли на перший план політичного життя в охопленому революційними виступами Єгипті – армія, молодь та ісламські організації, насамперед Брати-мусульмани. Революційний виступ зумовили насамперед глибинні структурно-демографічні процеси¹⁴, в тому числі зумовлені серйозним впливом високих показників корупції, безробіття, злиденності, економічної нерівності тощо. Революція в Єгипті різко змінила зовнішню політику країни. Вона повернулася до панарабізму і поступово відходить від особливих відносин з Ізраїлем (Єгипет зняв блокаду сектора Газа). Ця зміна дозволить консолідувати позиції ісламських організацій, особливо стосовно зусиль щодо вироблення арабо-ізраїльського мирного договору. Відносини між Єгиптом і Ізраїлем неминуче будуть еволюціонувати й надалі, причому чи вдасться утримати їх у межах «дуги стабільності» – серйозна проблема для нового керівництва пореволюційного Єгипту.

Побоювання ізраїльської еліти знайшли своє відображення у заяві прем'єр-міністра Біньяміна Нетаньяху на зустрічі з президентом США Бараком Обамою у травні 2011 року. У відповідь на мирну ініціативу США, Нетаньяху різко відкинув можливість повернення до кордонів 1967 року, так як цей формат не дозволяє Ізраїлю гарантувати свою безпеку в умовах нової демографічної реальності. Тель-Авів був украй стурбований тим, що на Генеральній Асамблеї ООН може пройти резолюція про визнання палестинської держави у кордонах 1967 року. «Мир, який ґрунтується на ілюзіях, розіб'ється об скелі реалій Близького Сходу»¹⁵, – відзначив Б.Нетаньяху після переговорів в Овальному кабінеті. Водночас «близькосхідний квартет», до якого окрім США входять ООН, Росія і Євросоюз, підтримав пропозицію Обами по Ізраїлю. У заяві йдеться про те, що члени «квартету» виражають «рішучу підтримку» Обамі, так як вирішення територіальних суперечок є запорукою врегулювання конфлікту і забезпечення безпеки в регіоні¹⁶.

Також і питання Єрусалиму в даний час розглядається у новому контексті, багато в чому завдяки арабським революціям. Шейх Юсуф аль-Карадаві, дуже популярний мусульманський лідер, закликав демонстрантів на площі Тахрір в Єгипті у похід за повернення Єрусалиму. Це одне із найбільш чутливих питань – мечеть Аль-Акса є однією з основних

мусульманських святинь і жоден арабський лідер не посміє підписати угоду, в якій Східний Єрусалим не буде визнаний столицею арабської держави Палестина.

Повстання в Ємені почалися 22 січня 2011 року, а вже 27 січня на вулиці столиці держави, міста Сани, вийшли тисячі людей з вимогою відставки президента Ємену Алі Абдалли Салеха, що перебував при владі 32 роки, з 1978 року. Тільки 23 листопада 2011 р. в столиці Саудівської Аравії Салех підписав Указ про передачу повноважень віце-президенту держави, причому з четвертої спроби – три до цього провалювались. Але нове державне керівництво, як і попереднє, фактично не контролює значну частину території країни, отримавши у спадщину цілий комплекс надзвичайно складних проблем: сепаратистський рух на півдні, поділ Ємену на Північний і Південний, діяльність ісламістських рухів і шійтських повстанців (хуситів).

У Лівії революційна боротьба набула форми громадянської війни проти режиму Муамара Каддафі. Вона набрала форму збройного виступу племен провінції Кіренаїка та деяких частин лівійської армії проти лідера країни М.Каддафі, що займав керівну посаду з 1969 року, і проти державного уряду на чолі з прем'єр-міністром Багдаді Махмуді. Розпочалося повстання з масових протестів 16-17 лютого 2011 року під впливом революцій у сусідніх Тунісі та Єгипті. Криваве придушення протестів поліцією та армією спричинило повстання і початок громадянської війни із застосуванням важкого озброєння та авіації, а також втручання у ці події інших держав, зокрема Франції та Великої Британії.

20 жовтня 2011 року агенція Reuters із посиланням на представника Національної тимчасової ради, повідомила, що М.Каддафі, якого захоплено в місті Сирт, помер від поранень, яких він мав декілька — в обидві ноги та голову¹⁷. Захоплене в четвер, 19 жовтня, місто Сирт було останнім оплотом прихильників Каддафі.

Загалом зміни, які відбулися в перелічених державах, носили в основному політичний характер і зачепили насамперед верхні ешелони владної еліти. Натомість соціально-економічна сфера практично не була реформована, що продовжує викликати серйозне невдоволення (у тому числі й середнього класу) в охоплених революційними виступами країнах Північної Африки й Аравійського півострова.

Що стосується Сирії, то збройний і політичний конфлікт розпочався там 15 березня 2011 року з демонстрацій, які були частиною Арабської весни, і переріс у повстання та громадянську війну в 2012 році. Протестувальники вимагали відставки Президента Башара аль-Асада та завершення майже 50-річного однопартійного правління Баатистів. У

результаті проведеного 26 лютого 2012 р. референдуму була прийнята нова Конституція Сирії. Вона набрала чинності з 27 лютого 2012 року після того, як президент Сирії Башар аль-Асад видав законодавчий указ № 94 від 2012 року про її ухвалення та опублікування в урядовому бюлетені¹⁸.

Всі держави і суспільства, охоплені арабськими революціями, залишаються вкрай нестійкими. ЗМІ, які виконують роль мимовільного маніпулятора подій, не дають можливості отримати до кінця точну картину або зрозуміти розстановку сил і можливі шляхи розвитку подій в регіоні. Водночас потужна, а іноді і вирішальна роль засобів масової інформації як революційного знаряддя (Інтернет, Twitter та інших соціальних медіа – і телеканалів, таких як Аль-Джазіра і Аль-Арабія) є відмінною рисою подій на Близькому Сході.

Так, наприклад, під назвою «Всі ми – Халед Саїд» в Єгипті виник рух на підтримку 28-річного єгипетського блогера і підприємця, забитого до смерті поліцейськими в Александрії за викладене у мережі викривальне відео. Загибель цього молодого чоловіка влітку 2010 року фактично стала поштовхом до гуртування єгиптян у соціальних мережах. Спочатку вони виходили на вулиці як учасники флеш-мобів пам'яті загиблого, але вже за півроку, після низки самоспалень на знак протесту проти політики Хосні Мубарака, почали об'єднуватися проти влади. «Ключова ідея цієї сторінки полягала не стільки в об'єднанні людей у Facebook – це вже давно не було новинкою. Ми думали над тим, як винести це об'єднання за межі соціальної мережі. Флеш-моби стали першою такою спробою. Їхні учасники у більшості своїй не були громадськими активістами – це були жінки, цілі родини, які виходили на вулицю, вбрані у чорне»¹⁹, – розповідає Надін Вахаб, одна з адміністраторів сторінки руху в мережі Facebook.

Поряд з цим, не слід перебільшувати і роль нових інформаційних технологій – значна частина членів арабських суспільств з ними просто незнайома. Натомість, суттєву роль у піднесенні революційних настроїв консолідації протестної маси відіграли п'ятничні молитви і проповіді у мечетях (що не дає вагомих підстав говорити про керівну роль духовенства).

Проте, безперечно, всі Арабські революції незвичайні тим, що вони є елементарними масовими рухами, що охоплюють широкий прошарок суспільства, без центрів, організованих структур, маніфестів чи навіть конкретних завдань, окрім повалення влади та сімейних кланів, пов'язаних з нею. Маси були об'єднані спільними емоціями – гнів, невдоволення та ненависть до правлячих еліт. Люди просто втомилися від багаторічного прав-

ління однієї людини (Мубарак – 30 років, Салех – 33 роки, Каддафі – 44 роки і Бен Алі – 23 роки), тим більше, що вони використовували свої посади для особистого збагачення.

Масові протести і виступи в рамках Арабських революцій носили сітьовий характер, не мали чіткої організаційної структури, єдиного керівництва, програми і плану дій, але були вистраждани відповідними суспільствами. Уже цитований нами Тахар бен Джеллун з цього приводу зазначав: «Найбільша перемога цієї арабської весни стала наслідком зрілості. Люди вийшли на вулиці спонтанно, готові рішуче йти до кінця, не слухаючись наказів якогонебудь лідера, голови партії, або ще меншою мірою – керівника релігійного руху. І прийшла перемога: природна революція, прообразом якої є плід, який геть визрів і одного зимового дня він впав сам по собі, тягнучи за собою інші плоди, – і араби почали танцювати, як у час народного свята. Ніхто не може опиратися цьому рухові, ударні хвилі якого рознеслися дуже далеко. Вони докотилися до Китаю й одного дня, можливо, досягнуть патогенних передмість Європи»²⁰.

Однак навіть через два роки після перших інцидентів Арабської весни народів жодній політичній силі не вдалося розробити зрозумілі та реалістичні програми розвитку, які здатні мобілізувати маси. Це створює реальний ризик, що революції зазнають поразки. Реверс економічного розвитку зробить життя ще гірше. Нові правителі, будь-то з тієї ж старої еліти чи радикальних мусульманських груп, придуть до влади.

Існує реальний ризик того, що внутрішні і зовнішні сили можуть використовувати поточне невдоволення для досягнення своїх власних цілей. Прикладом, ілюстрацією такого не вповні оптимістичного прогнозу може бути ситуація в Єгипті. Президентські вибори виграв представник політичного крила «Братів-мусульманів» Мухамед Мурсі. Але навіть після цього ситуація в країні до кінця не стабілізувалася: соціальні протести і виступи населення, особливо у великих містах, продовжувалися. Ще більше обстановка напружилася у зв'язку з наближенням референдуму 15 грудня 2012 року щодо прийняття нової конституції. Зокрема, понад сто тисяч прихильників Мурсі вийшли на вулиці у столиці Каїрі та в інших містах країни. Натомість у центрі Каїра, на площі Тахрір, триває постійна цілодобова акція його супротивників, які різко негативно зреагували на повідомлення про призначений референдум. Критики президента, а також міжнародні правозахисники заявили, що проект конституції, який виноситься на референдум, не забезпечує захист прав людини, а також ігнорує права жіноцтва, обмежує свободу слова під приводом за-

хисту релігії чи передбачає можливість судити цивільних осіб у військових судах²¹.

Ще одним прикладом невдоволення можуть слугувати події осені 2012 року в Лівії, в тому числі й убивство посла США в цій державі Крістофера Стівенса²². Приводом до антиамериканських виступів у Бенгазі і штурму ісламістами генконсульства США, де в той час був посол, став вихід фільму, який мусульмани розцінили як глум над пророком Мухамедом. Трагічний парадокс цих подій у тому, що саме Стівенс був одним із головних координаторів західної допомоги лівійській опозиції проти Муамара Каддафі. У розпал громадянської війни він неодноразово виїжджав у те саме Бенгазі, де знайшов смерть від рук «революціонерів», яким допоміг захопити владу.

Попередні підсумки Арабської весни, на що, зокрема, звертає увагу старший науковий співробітник Центру арабських досліджень Інституту сходознавства РАН Б.В. Долгов²³, дозволяють виокремити кілька її різновидів: перший – тунісько-єгипетський, коли падіння правлячих режимів було зумовлено внутрішніми чинниками; другий – лівійський, пов'язаний із зовнішнім втручанням і громадянською війною; третій – єменський, як результат внутрішнього протистояння і зовнішнього тиску; четвертий – сирійський, коли головним дестабілізуючим внутрішньополітичним чинником стала підтримка радикальної опозиції ззовні; п'ятий – бахрейнський, де протестні виступи були жорстко придушені за допомогою іноземного збройного втручання, яке стало на бік правлячого режиму.

Не можна оминати і міжнародні наслідки Арабської весни народів 2011 року²⁴. Прямим наслідком Арабських революцій є формування нової розстановки сил у смузі країн Середземного моря. Ця іскра соціальних революцій загрожує поширитися на північ від свого південного узбережжя (зокрема, йдеться про напружену ситуацію в Греції). Водночас регіон Середземномор'я і не тільки поступово перетворюється на арену ісламо-християнського протистояння.

Використання досвіду, методів і нових гасел і засобів здійснення єгипетських, лівійських, сирійських, туніських рухів (формування організаційних комітетів і зв'язок через Facebook, Twitter) є характерною рисою масових акцій у Європі.

Загалом, є всі підстави сказати, що арабські революції мають шанс змінити історію Близького Сходу. Ці революції дозволили людям подолати свій страх перед всемогутньою владою, апатією, розпачем і нездатністю протистояти тиранії, насильству і корупції. Це величезний психологічний перелом.

Водночас не треба забувати, що про назрівання серйозних змін у близькосхідній підсистемі гло-

бальних міжнародних відносин спеціалісти вели мову ще раніше. Незадовго до Арабських революцій 2010-2011 рр. директор Близькосхідного центру Карнегі в Бейруті Пол Салем стверджував, що регіон «зламаний». Насправді, якщо Близький Схід і «зламався» сам, то в той же час він став успішно ламати й інших, справляючи зростаючий вплив на світовий порядок. Але якщо Салем мав на увазі, що структури і баланс сили, які склалися тут до кінця 1970-х рр. і видозмінилися з завершенням холодної війни та розпадом Радянського Союзу, більше вже не існували, то це твердження недалеко від істини²⁵.

Насамкінець можна зауважити, що, **по-перше**, так звана Арабська весна була підготовлена попереднім ходом світового розвитку в післявоєнний період; **по-друге**, вплив змін на Арабському Сході на глобальну міжнародну систему не є принципово новою рисою (як приклад, можна розглядати вплив «оксамитових революцій» на геополітичні та гео-економічні зрушення на рубежі 80-90-х років ХХ століття)²⁶; **по-третє**, новим чинником і впливовим знаряддям Арабських революцій стали соціальні мережі, Інтернет, мобільні телефони, нові інформаційні технології загалом; **по-четверте**, в арабському світі може з часом скластися своєрідна дихотомія традиційних абсолютистських і нових демократичних політичних режимів, які будуть близькими за своїми цінностями до Заходу; **по-п'яте**, разом з тим очікувати на швидке залагодження і повну стабілізацію обстановки в країнах Північної Африки та Близького Сходу в тактичній перспективі кількох років не доводиться. Започатковані «арабською весною» процеси ще довго викликатимуть різного роду політичні, соціальні,

релігійні розломи як в окремих країнах, так і регіоні загалом; **по-шосте**, завдання світової спільноти, насамперед її впливових міжнародних акторів, а також держав, які ситуативно отримують доступ до впливу на регіональні та глобальні процеси (прикладом цього може бути Україна, яка 6-7 грудня 2012 р. на засіданні Ради міністрів ОБСЄ²⁷ в Дубліні отримала повноваження по головуванню в ОБСЄ в наступному – 2013 році та офіційно декларує безпековий вимір і врегулювання регіональних конфліктів у якості одного з найвагоміших пріоритетів своєї місії²⁸) – розгорнути активну роботу по створенню дієвих інноваційних міжнародних механізмів і регіональних інститутів для стабілізації ситуації в районі Середземномор'я і Близького Сходу. У контексті цього привертає увагу висловлена ще на зорі «арабської весни» точка зору директора Фонду польсько-українського співробітництва РАУСІ, Польща Яна Пекло: «Арабська революція — явище, порівнянне тільки з польською «Солідарністю» та падінням Берлінського муру. Ця революція відкриває шлях для драматичних і позитивних (хоча й у довгостроковій перспективі) змін у Північній Африці й на Близькому Сході. Спільнота демократій має бути готова до цієї нової перспективи. ЄС у співробітництві зі США (реакція Вашингтона здається менш хаотичною й більш послідовною) має сфокусувати увагу на підготовці стратегії для всього регіону свого сусідства»²⁹. Така оцінка, безумовно, важлива і для України як з точки зору перспектив підписання і розбудови асоціації з ЄС, так і розвитку взаємовигідних відносин у різних сферах із північноафриканськими та близькосхідними державами.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Овчинский В. Мистерии арабских взрывов... / Владимир Овчинский [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zavtra.ru/cgi/veil/data/zavtra/11/902/41.html>.
- ² Bunt czy rewolucja? Przemiany na Bliskim Wschodzie po roku 2010 / Redakcja Katarzyna Górak-Sosnowska, Katarzyna Pachniak. – Łódź: Ibidem, 2012. – 286 s.; Armbruster Jörg. Arabska wiosna. Rewolucja w świecie islamskim. – Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie, 2012. – 232 s.; Бен Джеллун Тахар. Спалах: заворушення в арабських країнах: есеї / Тахар бен Джеллун. – К.: Грані-Т, 2012. – 112 с.
- ³ Спалах: заворушення в арабських країнах [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.grani-t.com.ua/books/2290>.
- ⁴ Детальніше див.: Кокорський В.Ф., Смирнова К.Є. Арабські революції: перспективи демократизації в регіоні / В.Ф.Кокорський, К.Є.Смирнова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_48/Gileya48/P34_doc.pdf.
- ⁵ Серпневий «Спалах» «арабської весни» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ualit.org/?tag=>.
- ⁶ Цветкова Н. Публичная дипломатия США и революции в арабском мире [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mir-politika.ru/237-publichnaya-diplomatiya-ssha-i-revolucii-v-arabskom-mire.html>; див. також: Цветкова Н. Программы Web 2.0 в публичной дипломатии США // Н.Цветкова // США и Канада: Экономика, политика, культура. – 2011. – № 3. – С. 109 – 122.
- ⁷ Цветкова Н. Публичная дипломатия США и революции в арабском мире [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mir-politika.ru/237-publichnaya-diplomatiya-ssha-i-revolucii-v-arabskom-mire.html>.
- ⁸ Цветкова Н. Публичная дипломатия США и революции в арабском мире [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mir-politika.ru/237-publichnaya-diplomatiya-ssha-i-revolucii-v-arabskom-mire.html>.
- ⁹ Цветкова Н. Американский фактор в арабских революциях: мобилизация протеста через публичную дипломатию

и социальные сети. Часть 1 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.meast.ru/article/amerikanskii-faktor-v-arabskikh-revoljutsiyakh-mobilizatsiya-protesta-cherez-publichnyu-dip>.

¹⁰ Арабские революции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://vk.com/club_arab_spring.

¹¹ Арабська весна на порозі найбагатшої країни регіону [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://tyzhden.ua/World/24128>

¹² Кургинян С. Политическое цунами. Аналитика событий в Северной Африке и на Ближнем Востоке / С.Кургинян. – М.: МОФ ЭТЦ, 2011. – 288 с.

¹³ Ремовська О. Арабська весна й інтернет як осередок зародження протесту / Олена Ремовська [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24700020.html>.

¹⁴ Коротаев А., Зинькина Ю. Египетская революция 2011 г.: структурно-демографический анализ / Андрей Коротаев, Юлия Зинькина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.perspektivy.info/book/jegipetskaja_revolyucija_2011_g_strukturno-demograficheskij_analiz_2011-03-15.htm.

¹⁵ Израиль отвергает предложения Обамы вернуться к границам 1967 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://argumenti.ru/print/world/2011/05/107790>.

¹⁶ Ближневосточный “квартет” поддержал предложение Обамы по Израилю [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://republic.com.ua/article/21969-old.html>.

¹⁷ Уолт Вивьен Как погиб Каддафи: версия временного премьер-министра / Вивьен Уолт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://inosmi.ru/africa/20111021/176349501.html>.

¹⁸ Референдум щодо прийняття нової конституції Сирії 2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.

¹⁹ Ремовська О. Арабська весна й інтернет як осередок зародження протесту / Олена Ремовська [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24700020.html>.

²⁰ Серпневий «Спалах» «арабської весни» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ualit.org/?tag=>

²¹ Президент Египту призначив конституційний референдум на 15 грудня [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24786982.html>.

²² Ефимова М., Юсин М. Ливийская революция пожирает своих отцов. В Бенгази убит посол США / Мария Ефимова, Максим Юсин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kommersant.ua/doc/2021047>.

²³ Долгов Б.В. «Арабская весна»: итоги и перспективы / Б.В.Долгов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.perspektivy.info/book/arabskaja_vesna_itogi_i_perspektivy_2012-04-19.htm.

²⁴ Див. напр.: Стародуб Т.С. Наслідки “Арабської весни” (2011) для Близького Сходу та Північної Африки: основні ризики та загрози [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2011/12/2011.html>.

²⁵ Наумкин В.В. «Арабская весна» и глобальная международная система / В.В.Наумкин // Россия в глобальной политике. – 2011. – 2 августа [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.globalaffairs.ru/number/Snizu-vverkh-i-obratno-15277>.

²⁶ Наумкин В.В. «Арабская весна» и глобальная международная система / В.В.Наумкин // Россия в глобальной политике. – 2011. – 2 августа [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.globalaffairs.ru/number/Snizu-vverkh-i-obratno-15277>.

²⁷ Розпочався візит Міністра закордонних справ України до Ірландії для участі в засіданні Ради міністрів ОБСЄ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245857546.

²⁸ Президент назвал приоритеты украинского головування в ОБСЄ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/prezident_nazvav_prioriteti_ukraiinskogo_golovuvannya_v_obse__1758525; Грищенко назвал приоритеты головування України в ОБСЄ в 2013 році [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ua.golos.ua/politika/20120621_grischenko-nazvav-prioriteti-golovuvannya-ukrajini-v-obse-u-2013-rotsi.

²⁹ Солодкий С. Арабська весна. Українські приморозки / Сергій Солодкий // Дзеркало тижня. Україна». –2011. – 11 березня (№9).

Troyan S.S. Arab Revolutions 2010 – 2011 and their consequences/ Diplomatic academy of Ukraine, MFA of Ukraine.

Revolutions in the Arab world were the result of the deep internal processes. It is also associated with current international and media influences. “Arab Spring” causes an increased interest from the perspective of the evolution of the Middle East and the impact on regional and global world order.

Keywords: Arab revolutions, social protest, the Middle East, international relations.

Троян С.С. Арабские революции 2010 – 2011 гг. и их последствия/ Дипломатическая академия Украины при МИД Украины.

Революции в арабском мире стали следствием глубинных внутренних процессов. Они также связаны с современными международными и информационными влияниями. «Арабская весна» вызывает повышенный интерес с точки зрения перспектив эволюции ближневосточного региона и влияния на региональный и глобальный мировой порядок.

Ключевые слова: арабские революции, социальный протест, Ближний Восток, международные отношения.

Стаття надійшла до редколегії 27.09.2012

Прийнята до друку 23.10.2012